

Is natuurbos betaalbaar?

IR. B. VAN BOVEN — IR. L. H. G. SLANGEN*

Inleidende opmerkingen

Het artikel „Natuurbos is betaalbaar” van Oosterhuis, Kasper en Van de Veen in *ESB* van 2 maart 1983, blijkt gebaseerd te zijn op hun publikatie over de financiële consequentie van natuurbos 1). In deze publikatie wordt van 11 „cases” (waarvan 10 percelen/vakken in de praktijk „model”-situaties betreffen) nagegaan wat de financiële consequenties zijn van een bosbeheer gericht op het behoud van de natuurwaarde. Wat in de eerste plaats opvalt is de onzorgvuldigheid waarmee begrippen zoals kosten, opbrengsten, financiële kosten e.d. worden gehanteerd. Zo vindt in het geheel geen nadere definiëring plaats van de inhoud die men aan de verschillende begrippen toekent. Op zich behoeft dit niet bezwaarlijk te zijn, doch wel wanneer blijkt dat men er uiteenlopende aspecten onder verstaat. Zo wordt het begrip financiële analyse in twee op heel verschillende betekenissen gebruikt:

1. als een analyse van de *feitelijke* gerealiseerde inkomsten en uitgaven over een bepaalde periode, welke uiteen kan lopen van 1 tot 10 jaar. In dat geval blijft het onduidelijk of men met *constante* dan wel *lopende* prijzen heeft gewerkt. Voor het bepalen van de „netto kosten” of het saldo worden bedragen bij elkaar opgeteld die over een periode van 10 jaar vervallen zonder dat er met contante-waardemethoden wordt gewerkt. Methodisch gezien is dit volstrekt onjuist.
2. als een analyse van inkomsten en uitgaven die zouden zijn opgetreden als bepaalde activiteiten zouden zijn uitgevoerd. In feite betekent dit dat men met *begrote* (bij voorbeeld op basis van normen vastgestelde) getallen werkt. Een op deze basis uitgevoerde analyse is uiteraard en geheel andere dan de onder 1) beschreven analyse op basis van feitelijke gegevens.

Ook het kostenbegrip en de indeling van de kosten in specifieke kosten en algemene kosten komt uiterst verwarrend over. Zo is het vaak onduidelijk wat men onder kosten verstaat. Zijn dat de investeringsuitgaven, de kosten van het gebruik van duurzame produktiemiddelen (inclusief de rente van het vermogen vastgelegd in de duurzaam slijtende produktiemiddelen en de afschrij-

vingen) of de gedane uitgaven voor bepaalde activiteiten of middelen? Een voorbeeld vormen de rasterkosten: onbekend blijft waaruit deze bestaan. Als wij het goed begrijpen dan verstaan Oosterhuis e.a. onder specifieke kosten iets wat lijkt op variabele kosten. Dan rijst bij ons de vraag of kosten voor beheer, leiding en toezicht hier wel buiten kunnen blijven. Immers, deze hangen sterk af van het activiteitsniveau in de bosbouw 2). Het is ons inziens daarom ook onjuist om de kosten van beheer, leiding en toezicht onder te brengen in de grote globale categorie „algemene kosten”. Zij zullen naarmate het activiteitsniveau daalt — en dat is wat natuurtechnisch bosbeheer voorstaat — ook in hoogte afnemen.

Verder spreken Oosterhuis e.a. in de inleiding van hun artikel over „grote eenheden natuurgebied”. Als men dit leest denkt men dat de auteurs een bedrijfsmatige benadering voorstaan. In het artikel en de publikatie wordt echter van zeer kleine eenheden (percelen/vakken) uitgegaan. Van een bedrijfsmatige benadering is geen sprake: desondanks stellen de auteurs dat hun benaderingswijze vergelijkbaar is met die van het Landbouw Economisch Instituut (LEI).

Doelstelling van het LEI-onderzoek

De drie auteurs stellen dat het jaarlijkse onderzoek naar de bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw, dat sinds 1975 door het LEI wordt gehouden, inzicht geeft in de kosten en opbrengsten van het bosbeheer dat vooral op houtproductie is gericht. Deze stellingname van de auteurs wordt veeleer ingegeven door hun opvatting over het onderzoek dan de feiten. In de uitvoering van het onderzoek is immers nooit expliciet de vraagstelling opgenomen over de doelstelling van het bosbedrijf.

Methoden van onderzoek

Het bedrijfsuitkomstenonderzoek van het LEI is gebaseerd op een aselechte steekproef. De bedrijven waaruit de steekproef is getrokken vormen georganiseerde eenheden. Per bedrijf worden de resultaten per ha berekend. Het gemiddelde bedrijfsresul-

taat is dan ook een gewogen gemiddelde in de vorm van een gemiddelde per bedrijf per ha (en *niet* „gemiddelden voor het gehele bos” zoals Oosterhuis e.a. beweren). Doordat het onderzoek jaarlijks wordt herhaald, beschikt men over een continue stroom van gegevens.

Uit de bovengenoemde publikatie en het desbetreffende artikel blijkt dat Oosterhuis e.a. een geheel andere en zeker niet vergelijkbare weg hebben gevolgd. Zo vormen de gevallen waarop zij hun betoog baseren geen bedrijven maar losliggende percelen/vakken. Van een steekproef of iets dergelijks is geen sprake, hetgeen grote twijfels oproept over de representativiteit. Van een zekere continuïteit m.b.t. het verzamelen van gegevens is helemaal geen sprake. De gepresenteerde cijfers berusten, voor zover ze aanwezig zijn, op zeer korte ervaringsperiodes van 1, 2 of 3 jaar. In hun rapport wordt dat wel vermeld, doch in hun artikel zwijgen de auteurs daarover.

Wel stellen Oosterhuis e.a. dat: „(...) de resultaten van hun onderzoek gebaseerd zijn op gegevens uit de praktijk en betreffen dus *niet* abstracte theoretische modellen over bosbouw waaraan een of meer arbitraire vooronderstellingen ten grondslag liggen”. Bij bestudering van het artikel en de publikatie blijkt echter het tegendeel. In slechts een *enkel geval* beschikt men over feitelijk gerealiseerde bedragen. Zo wordt veelvuldig gezegd dat de opbrengsten van kosten „gesteld kunnen worden op”, of „afgeleid zijn van een ander geval”, waarbij de lezer twijfels krijgt over de vergelijkbaarheid. Met andere woorden, er kunnen niet alleen grote vraagtekens worden gezet bij de representativiteit maar ook bij de betrouwbaarheid van de gegevens. Dit wordt nog versterkt doordat de auteurs uitgaan van slechts kleine delen van een beheers-eenheid i.p.v. bedrijven en van willekeurige jaren. Een dergelijke aanpak kan dan ook geen antwoord geven op de vraag wat natuurtechnisch bosbeheer per bedrijfseenheid in werkelijkheid kost.

De kosten van vegetatiebeheer

In hun artikel nemen de auteurs een tabel over van het LEI betreffende de bedrijfsresultaten van 91 particuliere bosbezittingen over 1980. De tabel vormt kort gezegd een exploitatie-overzicht. Op volstrekt arbitraire gronden komen de drie auteurs tot de conclusie dat het „vegetatiebeheer” (naam van hen zelf) gemiddeld ongeveer f. 300 per ha kost en ongeveer f. 180

* De auteurs zijn respectievelijk verbonden aan het Landbouwkundig Economisch Instituut Wageningen, en aan de vakgroep Algemene Agrarische Economie van de Landbouwhogeschool te Wageningen.

1) F. H. Oosterhuis, J. D. P. Kasper en H. E. van der Veen, *Financiële consequenties van nieuwe vormen van natuurtechnisch bosbeheer*, Instituut voor Milieuvraagstukken, Vrije Universiteit, Amsterdam, 1982.

2) Zie hiervoor Slangen en Van Boven, *Overheidsbeleid en de particuliere bosbouw*, Landbouwhogeschool, Wageningen, 1982, blz. 50 e.v.

oplevert. Blijkbaar zijn zij van mening dat de som van de arbeidskosten, werk door derden, werktuigkosten en grond- en hulpstoffen de kosten van het vegetatiebeheer vormen. Om dat te kunnen stellen zou vooraf moeten worden gedefinieerd wat onder vegetatiebeheer moet worden verstaan.

Door hun perceelsgewijze benadering stemt de inhoud van het vegetatiebeheer van de door hen aan de orde gestelde gevallen niet overeen met het vegetatiebeheer zoals zij dat definiëren voor de particuliere bosbedrijven. Twee fraaie voorbeelden hiervan zijn de gevallen 2 en 6 uit tabel 3 van het artikel van Oosterhuis e.a. Het blijkt dat in de categorie „algemene kosten” relatief grote posten voorkomen die in de benadering van het LEI worden gerangschikt onder arbeidskosten, werk door derden en werktuigkosten. Blijkbaar is het ene vegetatiebeheer niet het andere.

De relatie tussen de intensiteit van het beheer en de resultaten

De auteurs zijn van mening dat op grond van LEI-onderzoekresultaten kan worden gesteld dat een intensief beheer (hoge (hout)opbrengsten en hoge kosten) veelal gepaard gaat met een relatief ongunstig bedrijfsresultaat en dat een extensief beheer (lage (hout)opbrengsten en lage kosten) veelal gepaard gaat met een relatief gunstig bedrijfsresultaat. In feite komen zij met een *niet* getoetste stellingname. Zo blijkt uit onderzoek van Van Boven en Slangen (1982) dat er wel een positief verband bestaat tussen de kosten en de opbrengsten, maar de aard van het verband is zodanig dat een stijging van de kosten op korte termijn niet leidt tot een even grote stijging van de houtopbrengst. Anders gezegd, er worden ook kosten gemaakt voor andere doeleinden dan de houtoogst. De heren Oosterhuis e.a. stoppen deze kosten in hun geval gemakshalve in de categorie algemene kosten. Op die manier komen zij tot lagere kosten van vegetatiebeheer.

De opbrengsten en de kosten van natuurtechnisch bosbeheer

Een belangrijk punt bij de opbrengsten van natuurtechnisch bosbeheer is dat deze van tijdelijke en aflopende aard zijn. De in tabel 3 vermelde „Resultaten vegetatiebeheer” zijn van de meeste percelen/vakken de resultaten van opbrengsten en kosten. De opbrengsten zullen bij volledig natuurtechnisch beheer (ook volgens de auteurs) nul zijn. Zij maken nu gebruik van de staande houtvoorraad, oogsten deze en het resultaat daarvan leidt tot relatief gunstige resultaten van het natuurtechnisch bosbeheer. Dat is in feite een paradoxale uitkomst. Het wegvallen van deze belangrijke inkomstenbron zal natuurtechnisch bosbeheer o.i. zeker niet goedkoop maken of zo men wil ook niet goedkoper dan de gangbare bosbouw. Een aanwijzing hiervoor is te vinden in de hoogte van door de auteurs berekende algemene kosten.

Slotopmerking

Bij de bespreking van de resultaten wordt door Oosterhuis e.a. terecht opgemerkt dat de cijfers moeten worden gezien in relatie tot de specifieke uitgangssituatie en kenmerken van de verschillende terreinen. Generaliserende conclusies kunnen dan ook, zo wordt gezegd, „slechts onder het nodige voorbehoud worden getrokken”. Opmerkelijk is dat zij dit toch doen en willen laten voorkomen dat het natuurtechnisch bosbeheer goedkoper is dan de gangbare bosbouw. Hun artikel en publicatie vormen daarvoor echter geen bewijs.

**B. van Boven
L. H. G. Slangen**

Naschrift

In een kort naschrift kunnen wij helaas niet op alle punten van kritiek in gaan; vele van deze punten worden weerlegd in ons rapport.

De reactie van Van Boven en Slangen op ons artikel waarin ons o.a. onzorgvuldigheid wordt verweten, zou — zo men niet met de eigen argumenten om de oren wil worden geslagen — toch ten minste aan de eigen eis van zorgvuldigheid moeten voldoen. Hun reactie voldoet niet aan deze eis. Zij betreft zowel het artikel als het rapport waarop het artikel gebaseerd is, maar Van Boven en Slangen geven niet altijd aan wanneer zij het artikel of het rapport bedoelen. De beschuldiging die zij ons in de schoenen willen schuiven (doelbewuste manipulatie van de gegevens vanwege een — door hen niet nader gedefinieerd — eigenbelang; subjectieve selectie enz.) ligt eerder aan hun eigen reactie ten grondslag dan aan ons onderzoek. Terecht wordt gesteld dat in het artikel niet alle begrippen omschreven zijn; in het rapport is dit steeds wel geschied.

In ons onderzoek is zoveel mogelijk met constante prijzen gewerkt. Wanneer de gegevens betrekking hadden op een tijdsbestek van hooguit enkele jaren is met de (vrij stabiele) historische gegevens gewerkt. Het door Van Boven en Slangen als fundamenteel beschouwde onderscheid tussen twee vormen van financiële analyse is o.i. van ondergeschikt belang. De berekening van de contante waarde is geschied zoals het volgens de leerboekjes moet. In het artikel staan de resultaten bij slechts één rentevoet vermeld. Uitgebreidere berekeningen staan in het rapport.

Wij hebben ons moeten beperken tot een elftal percelen/vakken die representatief zijn voor de uitgeoefende beheersvormen. Deze beheersvormen zijn zodanig gekozen dat de voor Nederland relevante vormen van natuurtechnisch bosbeheer in het onderzoek vertegenwoordigd zijn. In een kritische dialoog met de beheerder is vastgesteld welke kosten en opbrengsten aan dit beheer verbonden zijn zodat een zo reëel en betrouwbaar mogelijk beeld hiervan verkregen werd. Wij hebben ons derhalve niet

gericht op min of meer werkelijkheidsvreemde, abstracte, theoretische modellen, maar gepoogd een eerste, inventariserende aanzet op dit gebied te geven.

Van Boven en Slangen menen dat wij de LEI-cijfers verkeerd weergeven en interpreteren. Voor zover ons bekend, is het beheer van hoogstens 4% van het Nederlandse bosareaal niet op houtproductie gericht. Het is ons inziens slechts een kwestie van semantiek dat wij stellen dat de LEI-cijfers een „gemiddelde voor het gehele bos” zijn, als Van Boven en Slangen stellen dat het een „gemiddelde per bedrijf per ha” is. Wij bedoelen hetzelfde. Wat het verband tussen dit „gemiddelde-vraagstuk” en de continue stroom van gegevens in het LEI-onderzoek is, blijft ons onduidelijk. De conclusie die wij uit de tekst van het LEI-rapport hebben getrokken, is ons inziens niet strijdig met de conclusie van Van Boven en Slangen uit 1982. Het is trouwens wel vreemd gesteld met het Nederlandse bosbeheer als hun conclusie algemeen geldig zou zijn.

Bij onze conclusie is een onderscheid aangebracht naar instandhoudings- en omvormingsbeheer. Niet alleen de opbrengsten, maar ook de kosten zijn van tijdelijke en aflopende aard bij een natuurtechnisch omvormingsbeheer. Een instandhoudingsbeheer d.m.v. begrazing zal wellicht permanent kostendekkend kunnen zijn.

**F. H. Oosterhuis
J. D. P. Kasper
H. E. van de Veen**